

Неравенства на доходите и модели на заетост в Европа преди и след Голямата рецесия

Въведение

Навсякъде по света расте безпокойството във връзка с неравенството на доходите. Емпиричните данни показват, че през последните три десетилетия неравенството в доходите се е увеличило в много от развитите икономики (като в мащабите и времевата рамка на тази тенденция има значителни различия). Голямата рецесия, започнала през 2008—2009 г. засили това безпокойство поради въздействието на продължаващата икономическа криза върху равнищата на неравенството и поради общото убеждение, че нарасналото неравенство може да е един от факторите, предизвикали и удължили кризата.

Въпреки големия обем изследвания на тенденциите в неравенството на доходите в държавите — членки на ЕС, изненадващо малък брой от тях са извършени от общоевропейска гледна точка. В този контекст докладът си поставя две основни цели: да се направи сравнителен анализ на тенденциите в неравенството в държавите членки по време на Голямата рецесия (като се актуализира картината, дадена от по-ранни международни проучвания), и да се обсъдят съответните тенденции и развития в неравенството в разпределението на доходите в целия ЕС, включително последиците от икономическото сближаване и раздалечаване преди и след кризата. Преобладаващата част от анализа в настоящия доклад е заета от Статистическите данни на Европейския съюз за доходите и условията на живот (EU-SILC) за периода 2005—2014 г., като данните за доходите се отнасят до периода 2004—2013 г.

Контекст на политиката

Данните относно нарастването на неравенството в ЕС като цяло са изненадващо ограничени въпреки увеличаващия се интерес към явлениято и засилващата се европейска икономическа интеграция. В много политически документи на ЕС се съдържа подразбиращото се допускане, че икономическата интеграция следва да доведе до някаква степен на

сближаване на доходите и заплатите и поради това до намаляване на общоевропейското неравенство (поне между държавите). Но различното въздействие на Голямата рецесия върху държавите — членки на ЕС, показва, че сближаването не следва автоматично от икономическата интеграция: необходимо е тенденциите в неравенството да се следят и на равнището на ЕС. Добрите статистически данни на равнище ЕС за тенденциите в неравенството на доходите могат да помогнат да се разбере по-добре отражението в по-широк план на проекта за европейска интеграция и да се подобри координацията на съществуващите политики за борба с неравенството. Те включват регионалната политика на ЕС с акцент върху неравенствата между държавите и европейските и националните социални политики, насочени към неравенствата в самите държави.

Основни констатации

Неравенства на доходите в общоевропейски план
Преди 2008 г. неравенствата на доходите на равнище ЕС между различните източници на доходи намаляха значително в резултат на процес на сближаване на доходите между отделните държави (докато неравенствата вътре в държавите оставаха доста стабилни). След 2008 г. неравенството на доходите на равнище ЕС нарасна поради две причини: първо, процесът на сближаване на доходите беше в застой, като равнищата на доходите бяха по-негативно засегнати в някои периферни държави, отколкото в основните държави — членки на ЕС, като цяло; и второ, имаше ръст на неравенствата на доходите в държавите между повечето източници на доходи.

Сближаване в разполагаемия доход на домакинствата
Подобен анализ на разполагаемия доход на домакинствата показва, че процесът на сближаване на доходите до 2008 г. е бил задвижван главно от процес на догонване в източноевропейските държави и застой или спад на относителните равнища на доходите в няколко държави с високи доходи, като континенталните страни (Австрия, Белгия, Франция,

Германия, Люксембург и Нидерландия) и Обединеното кралство. Прекъсването на процеса на сближаване след 2008 г. е свързано със значителен спад на относителните равнища на доходите в някои държави в периферията на Европа през първите години (главно в балтийските държави, някои средиземноморски държави членки и Ирландия), докато основните европейски държави бяха по-устойчиви. След 2011 г. пътищата започнаха да се разклоняват в периферната група, като балтийските държави и други източноевропейски държави се възстановяваха бързо, но равнищата на доходите претърпяха корекции надолу в средиземноморските държави членки.

Неравенство в разполагаемия доход на домакинствата между отделните държави

Неравенствата в разполагаемия доход на домакинствата нараснаха в две трети от държавите членки през целия период, продължавайки общата възходяща тенденция в неравенствата, установена от няколко различни международни проучвания. Това все пак се дължи главно на нарастващите неравенства след 2008 г., задвижвани до голяма степен от увеличаващата се безработица в много държави по време на рецесията. Констатацията, че безработицата е била основният движещ фактор за нарастване на неравенствата по време на Голямата рецесия допълва по-ранни проучвания, сочещи разширяващите се разлики между заплащането като основната причина за нарастване на неравенствата в десетилетията преди кризата.

Антицикличност на неравенствата на разполагаемия доход на домакинствата

Централната роля на безработицата и нейното въздействие върху трудовите доходи обясняват до голяма степен защо неравенствата на разполагаемия доход на домакинствата са имали антициклично поведение през последните години. Преди кризата неравенствата са нараснали в повече от половината държави членки — главно в периферията на Европа, в която се развиваше процес на икономическо догонване. От началото на кризата неравенствата в разполагаемия доход на домакинствата нараснаха в две трети от държавите, преди всичко в някои периферни държави, засегнати по-тежко от кризата, но също и в някои основни държави (Германия) и някои егалитарни по традиция държави (Дания и Швеция).

Смекчаване на последиците За два ключови механизма има данни, че намаляват равнищата на неравенството. На първо място, ролята на преразпределението на социалната държава за намаляване на неравенството стана дори още по-важна през този период, по-специално в държавите, засегнати тай-тежко от кризата в периферията на Европа, където социалната държава смекчи до голяма степен нарастващите пазарни неравенства на доходите. Второ, обединяването на ресурсите в семейството намали неравенството в трудовите доходи между физическите лица, макар ефектът от него да отслабна с напредването на кризата. Това се дължи на нарастването на броя на домакинствата без трудови доходи и, в по-малка степен, на дългосрочния спад на размера на домакинствата.

Изменение на равнищата на реалните доходи Едно още по-голямо въздействие на Голямата рецесия се става ясно от информацията относно равнищата на реалните доходи — те бяха или понижени, или темпът им на растеж намален. Тези изменения бяха по правило по-големи в европейската периферия (в средиземноморските и в някои източноевропейски държави за по-дълго време, а в англосаксонските и балтийските държави през първата фаза на финансовата криза) и по-специално в най-долната част на разпределението на доходите, но те се наблюдаваха също така, макар и в по-ограничена степен, в континенталните и скандинавските държави. Спадането на равнищата на доходите от самото начало на кризата сред някои сегменти от разпределението на доходите сви размера на средната класа в повечето държави. Това се прояви значително в някои периферни държави в Източна Европа и Средиземноморието, както и в държави като Дания, Германия и Швеция, където средната класа започна да намалява дори преди кризата.

Необходимост от по-широк набор от показатели

Въздействието на кризата, проявило се чрез равнищата на реалните доходи, невинаги се отразява от относителните показатели за неравенството или от други показатели, като БВП на глава от населението. Това показва, че е необходимо да бъдат разгледани по-широк набор от показатели за оценяване на благоденствието и икономическото благосъстояние в европейските общества, за да може да се извърши точна оценка на спада на стандартите на живот, свързан с Голямата рецесия.

Допълнителна информация

Пълният текст на доклада „*Income inequalities and employment patterns in Europe before and after the Great Recession*“ (Неравенства на доходите и модели на заетост в Европа преди и след Голямата рецесия) може да се намери на адрес: www.eurofound.europa.eu/publications.

За повече информация можете да се свържете с Carlos Vacas-Soriano, служител по изследванията, на адрес: cva@eurofound.europa.eu.